

А також, враховувати *специфіку* процесу гендерного виховання жінок-лідерів в діяльності громадських організацій і рухів: використання комунікативного підходу в навчанні жінок-лідерів громадських організацій і рухів; застосування нових методів навчання, таких як рольові ігри, психологічні тренінги, гендерні курси присвячені висвітленню проблем жінок, школи жіночого лідерства; моделювання ситуацій професійного напрямку, які створюють максимальне зближення виховного процесу й реальної практики: проведення нетривалих семінарів або літніх шкіл, які займаються впровадженням гендерної освіти для всіх верств населення.

Література:

1. *Основи теорії гендеру: Навчальний посібник*. - К.: "К.І.С.", 2004. - 536с.
2. *Гендерний розвиток у суспільстві: (конспекти лекцій)*. - 2-е вид. - К: ПЦ "Фозіт", 2005. - 351с.
3. *Введення в гендерні дослідження: Учеб. Посібник// Под ред. А.И.Жеребкіної*. - Харків: ХТЦІ: С.Пб.: Азетейя, 2001. - ч.1.
4. Т. Мельник. *Гендерна політика в Україні*. - К., 1999.
5. Пугачев В.П. *Руководство персоналом організації*. - М., 2002.
6. *Руководитель, коллектив, личность*. Ред. К. Ладензак. - М., 1974.

СПРИЙНЯТТЯ ТВОРІВ ПЕЙЗАЖНОГО ЖИВОПИСУ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ СТУДЕНТІВ

Брижата І. Г.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування творчої особистості майбутнього педагога мистецьких дисциплін. Обґрунтовані підходи до формування художньо-естетичного досвіду студентів шляхом сприйняття творів пейзажного живопису та розкриті механізми цього процесу.

Ключові слова. художньо-естетичний досвід, сприйняття творів мистецтва, рефлексія, художньо-творча самореалізація.

Анотация. Брижата И.Г. Восприятие произведений пейзажной живописи как фактор формирования художественно-эстетического опыта студентов. Статья посвящена проблеме формирования творческой личности будущего педагога дисциплин искусства. Обоснованы подходы к формированию художественно-эстетического опыта студентов путем восприятия произведений пейзажной живописи, а также раскрыты механизмы этого процесса.

Ключевые слова. художественно-эстетический опыт, восприятие произведений искусства, рефлексия, художественно-творческая самореализация.

Annotation. Bryzhata I. Perception of products of landscape painting as the factor of formation of art - aesthetic experience of students. Article is devoted to a problem of formation of the creative person of the future teacher of disciplines of art. Approaches to formation of art-aesthetic experience of students are proved by perception of products of landscape painting, and also mechanisms of this process are opened.

Keywords: art-aesthetic experience, perception of works of art, a reflection, art-creative self-realization.

Постановка проблеми. Створення зони європейської вищої освіти вимагає істотних змін в освіті України, її структурної реформи, впровадження і

А також, враховувати *специфіку* процесу гендерного виховання жінок-лідерів в діяльності громадських організацій і рухів: використання комунікативного підходу в навчанні жінок-лідерів громадських організацій і рухів; застосування нових методів навчання, таких як рольові ігри, психологічні тренінги, гендерні курси присвячені висвітленню проблем жінок, школи жіночого лідерства; моделювання ситуацій професійного напрямку, які створюють максимальне зближення виховного процесу й реальної практики: проведення нетривалих семінарів або літніх шкіл, які займаються впровадженням гендерної освіти для всіх верств населення.

Література:

1. *Основи теорії гендеру: Навчальний посібник*. - К.: "К.І.С.", 2004. - 536с.
2. *Гендерний розвиток у суспільстві: (конспекти лекцій)*. - 2-е вид. - К: ПЦ "Фосіт", 2005. - 351с.
3. *Введення в гендерні дослідження: Учеб. Посібник// Под ред. А.И.Жеребкіної*. - Харків: ХТЦІ: С.Пб.: Азетейя, 2001. - ч.1.
4. Т. Мельник. *Гендерна політика в Україні*. - К., 1999.
5. Пугачев В.П. *Руководство персоналом організації*. - М., 2002.
6. *Руководитель, коллектив, личность*. Ред. К. Ладензак. - М., 1974.

СПРИЙНЯТТЯ ТВОРІВ ПЕЙЗАЖНОГО ЖИВОПИСУ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ СТУДЕНТІВ

Брижата І. Г.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування творчої особистості майбутнього педагога мистецьких дисциплін. Обґрунтовані підходи до формування художньо-естетичного досвіду студентів шляхом сприйняття творів пейзажного живопису та розкриті механізми цього процесу.

Ключові слова. художньо-естетичний досвід, сприйняття творів мистецтва, рефлексія, художньо-творча самореалізація.

Анотация. Брижата И.Г. Восприятие произведений пейзажной живописи как фактор формирования художественно-эстетического опыта студентов. Статья посвящена проблеме формирования творческой личности будущего педагога дисциплин искусства. Обоснованы подходы к формированию художественно-эстетического опыта студентов путем восприятия произведений пейзажной живописи, а также раскрыты механизмы этого процесса.

Ключевые слова. художественно-эстетический опыт, восприятие произведений искусства, рефлексия, художественно-творческая самореализация.

Annotation. Bryzhata I. Perception of products of landscape painting as the factor of formation of art - aesthetic experience of students. Article is devoted to a problem of formation of the creative person of the future teacher of disciplines of art. Approaches to formation of art-aesthetic experience of students are proved by perception of products of landscape painting, and also mechanisms of this process are opened.

Keywords: art-aesthetic experience, perception of works of art, a reflection, art-creative self-realization.

Постановка проблеми. Створення зони європейської вищої освіти вимагає істотних змін в освіті України, її структурної реформи, впровадження і

реалізації ідей Болонського процесу. Одним із пріоритетних принципів перебудови сучасної української педагогічної освіти є її гуманізація та гуманітаризація. Прагнення реалізувати ці принципи в умовах сучасної соціокультурної ситуації потребує оновлення змісту художньо-естетичної підготовки майбутніх педагогів мистецьких дисциплін, які повинні мати не тільки фундаментальну гуманітарну підготовку, але й досвід особистісної художньо-творчої самореалізації. Це дозволить вирішити протиріччя, які виникають між потребою формування здатності особистості до творчої самореалізації та відсутністю методик її формування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цілісний художньо-естетичний розвиток студентів забезпечується взаємодією різних видів мистецтва та координацією знань, умінь та уявлень студентів, що дозволить досягти якісно нового ступеню чуттєвого пізнання дійсності в контексті полікультурного образу світу. Таке поєднання дозволить відійти від вузькоспеціалізованого, одномірного підходу до мистецької освіти, завдяки чому можливо здійснити перехід суб'єктів освітніх процесів на позиції сучасних гуманістичних концепцій філософії освіти та мистецтва.

Даній проблемі приділила увагу значна кількість дослідників, про що свідчать їх наукові праці (В.Бутенко, М.Гончаренко, Л.Карпова, М.Леценко, В.Орлов, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.). Дослідники стверджують, що образотворче мистецтво стимулює не тільки загальний художньо-естетичний розвиток студентів, але й їх творчі здібності та мислення, здатність до художнього самовираження та рефлексії.

Формулювання цілей статті. Створення адекватної запитам реальності світоглядно-виховної моделі мистецької освіти передбачає більш активне залучення студентів до процесу творчої самореалізації в ході накопичення художньо-естетичного досвіду. Суб'єктами спілкування в процесі пізнавальної діяльності виступають твори мистецтва, зокрема пейзажного живопису, які здатні здійснювати діалогічну взаємодію в системі "викладач – твір мистецтва – студент".

Визнано, що вищим проявом професійної культури вчителів мистецьких дисциплін є художньо-педагогічна творчість та її результати, адже у творчості особистість досягає доступного їй рівня свободи, що є умовою подальшого самовдосконалення. Без творчості неможливе сприйняття сучасних творів живопису, складність яких полягає в тому, що в їх структурі переплітаються і науковість, і художність. Саме тому, накопичення художньо-естетичного досвіду через спілкування з творами пейзажного живопису передбачає створення механізмів стимулювання творчої активності студентів через пошуки сутності і смислу в творах мистецтва.

Результати дослідження. Автори "Психологічної енциклопедії" наголошують, що сприймання визначається не сумою відчуттів, а "синтезом відчуттів і досвіду людини (її знань, потреб, інтересів, спрямованості), результатом якого є цілісний образ об'єкта" [4, с.336]. Цілісність сприймання виявляється як властивість перцептивного образу відображати предмет у всій сукупності його ознак, як єдине ціле.

Зауважимо, що саме українській пейзажній школі як живописному еквіваленту поетичних уявлень про природу притаманна, підвищена емоційність. Розкриття механізмів творчої самореалізації студентів передбачає установку на їх власні діалогічні взаємодії з творами пейзажного живопису.

Суттєвим є положення про те, що сприймання є полімодальним, тобто результатом спільної діяльності кількох аналізаторів, в основі яких лежить синтез відчуттів і досвіду. Щоб створити новий образ, треба репродукувати, оживити в пам'яті сприйняті у минулому враження, частка яких може бути відтворена через формулу: пам'ять – фантазія – мислення.

Роменець В. А. стверджує, що "образ предмета, який сприймається, завжди складається з чуттєвого враження і певного суб'єктивного доповнення, пов'язаного із досвідом людини" [5, с.133]. Це означає, що справжня художність творів живопису полягає не в умисному створенні ефектів присутності, а в правдивому, природному, невимушеному розкритті подій та явищ дійсності.

Художній образ світу, який передається засобами пейзажного живопису уявляє собою своєрідний візуальний текст, механізм сприйняття якого спрямовує студентів на пошук творчих рішень. В першу чергу, це потребує розвитку фантазії, яка саме й бере участь у сприйманні художньої картини, створюючи враження, що перед нами не полотно, а жива дійсність. Сприймаючи предмет частинами, ми, проте, отримуємо його цілісний образ, що було б неможливо без роботи фантазії. Це є підтвердженням думки дослідника психології творчості В.А.Роменця, що “процес фантазування, як і процес мислення, складається з чуттєвої та раціональної сторін, які виступають у тісній взаємодії” [5, с.135].

Для нас важливою стала думка дослідник В.Ф.Орлова, який наголошує, що “особливості сприйняття творів мистецтва як суб’єктів художньо-естетичного спілкування розкриваються через осмислення внутрішньої діалогової форми” [3, с.51]. Йдеться про форму, яка створюється зіставленням тональних і колірних контрастів у творах пейзажного живопису. Наприклад, ритмічно збалансовані композиції творів М.Бережного; узагальнена, систематизована і впорядкована ритмом площина, об’ємів, ліній форма творів Ю.Корнюкова; живописна симфонічність композицій О.Киселиці та ін.

Процес сприйняття абстрактно-колористичних творів І.Павельчук (“Три гори – три сосни”, “Ти – моє Північне Сяйво” та ін.) не дозволяє досягати компромісу між частковим та цілісним. Авторка, майстерно поєднуючи мистецьку уяву і реальну ситуацію, створює умови для оперування студентами суб’єктивними уявленнями та почуттями в процесі художньо-естетичної діяльності.

Твори пейзажного живопису є дією емоційної напруги при відносно спокійному фокусуванні образотворчого руху. Саме це створює сприятливі умови для виявлення в процесі художньо-естетичної діяльності студентів вміння переводити враження у вишукані, наповнені тасмнично-метафоричним змістом образи. Доцільно використати вимоги до послідовності педагогічних дій студентів, які використовуються в зарубіжних технологіях: “придумай”,

“сплануй”, “реалізуй”, “проаналізуй”. Наприклад, спрямувати уявлення студентів на сприйняття стану душі (ніжної, тремливої, делікатної) у творі Т.Джуса “У степу”; на сприйняття ознак душевного спокою в пейзажі мистця “Кінець літа” та ін. Складові педагогічних технологій творчого спрямування набувають яскраво вираженої гуманістичної спрямованості, що дає можливість використання широкого спектру культурологічних засобів емоційно-чуттєвого впливу на особистість.

Пейзажні твори збуджують уяву студентів кольоровим розмаїттям, бездоганною ритмікою кольорових плям, що потребує достатнього рівня розвитку асоціативного мислення (Твори Н. Блізнякової “Бузок”, “Місто”, “Осінь. Вітер” та ін.). При сприйнятті творів художниці студентам пропонується зануритися у спогади про неквапливі прогулянки на природі, відтворити романтичні асоціації щодо потаємного життя дерев, птахів, морської стихії тощо.

Іншого підходу потребує сприйняття творів пейзажного живопису, в яких присутній прихований драматизм (Наприклад, робота Н. Блізнякової “Сонце крізь тополі). Важливим є не тільки вміння побачити зламаність ритмів кольорових плям, розбризану феєрію кольорів, але й відтворити ці відчуття у власній діяльності.

Саме пейзаж здатен передати чуттєвий відбиток феномену життя, емоційна проекція якого формує майбутню палітру власних творів вчителів мистецьких дисциплін. Пейзажні твори здатні створити просторову ілюзію, камерність образів, могутність та мажорність звучання, що дозволяє зберегти енергію цілісності, результатом якої є емоційний спокій. Така імпресійна налаштованість авторів творів пейзажного живопису проектує художньо-творчу діяльність студентів на витонченість сприйняття, та формування “почуття стилю”.

Висновки. Виходячи з означеного вище можна стверджувати, що традиційна модель мистецької освіти лише механічно вписується у сучасні вимоги до підготовки вчителів мистецьких дисциплін. Без розвитку фантазії,

навичок сприйняття творів мистецтва, зокрема пейзажного жанру, неможливо студентам осягнути інтегровану цілісну картину світу. Лише мистецька думка здатна так глибоко розкривати світ у всіх його проявах втаємничено від простого ока, що потребує створення авторських творчо-навчальних методик щодо формування художньо-творчого досвіду студентів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Формування творчої особистості вчителя мистецьких дисциплін неможливе без накопичення досвіду художньо-творчої самореалізації. Розкриття окремих складових механізму його формування не вирішує в повному обсязі проблему становлення творчої особистості вчителя. Не можна відокремлювати цей процес від досвіду, що набувається індивідом у взаємодії з соціальним оточенням, від формування почуття причетності до соціальних подій. Більш розширене тематичне коло мистецьких творів дозволить активізувати процес набуття художньо-творчого досвіду майбутніми вчителя мистецьких дисциплін.

Література

1. Арихей А. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974. – 392 с.
2. Леценко М.П. Зарубіжні технології підготовки вчителів до естетичного виховання. – К.: АПН України, Інститут пед. і псих. професійної освіти, 1996. – 192 с.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За ред. Г.А.Зявона. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
4. Психологічна енциклопедія / Упор. О.М.Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
5. Роменець В.А. Психологія творчості: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
7. Степанов О.М., Фігула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.

ПРОФЕСІЙНА САМОСТІЙНІСТЬ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ МИНУЛОГО

Бучківська В.В., Бучківська Г.В.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Анотація. В статті розглядається проблема професійної самостійності студентів - майбутніх вчителів художньої праці у працях відомих педагогів: В.Сухомлинського, В.Козакова, А.Макаренка, В.Безпалька та інших.

Ключові слова. інтенсифікація навчання, професійна підготовка, педагогічний досвід

Анотація. Бучковская В.В., Бучковская Г.В. «Профессиональная самостоятельность студентов - будущих учителей художественной работы в работах известных педагогов прошлого. В статье рассматривается

навичок сприйняття творів мистецтва, зокрема пейзажного жанру, неможливо студентам осягнути інтегровану цілісну картину світу. Лише мистецька думка здатна так глибоко розкривати світ у всіх його проявах втаємничено від простого ока, що потребує створення авторських творчо-навчальних методик щодо формування художньо-творчого досвіду студентів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Формування творчої особистості вчителя мистецьких дисциплін неможливе без накопичення досвіду художньо-творчої самореалізації. Розкриття окремих складових механізму його формування не вирішує в повному обсязі проблему становлення творчої особистості вчителя. Не можна відокремлювати цей процес від досвіду, що набувається індивідом у взаємодії з соціальним оточенням, від формування почуття причетності до соціальних подій. Більш розширене тематичне коло мистецьких творів дозволить активізувати процес набуття художньо-творчого досвіду майбутніми вчителя мистецьких дисциплін.

Література

1. Арихей А. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974. – 392 с.
2. Леценко М.П. Зарубіжні технології підготовки вчителів до естетичного виховання. – К.: АПН України, Інститут пед. і псих. професійної освіти, 1996. – 192 с.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За ред. Г.А.Зявона. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
4. Психологічна енциклопедія / Упор. О.М.Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
5. Роменець В.А. Психологія творчості: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
7. Степанов О.М., Фігула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.

ПРОФЕСІЙНА САМОСТІЙНІСТЬ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ МИНУЛОГО

Бучківська В.В., Бучківська Г.В.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Анотація. В статті розглядається проблема професійної самостійності студентів - майбутніх вчителів художньої праці у працях відомих педагогів: В.Сухомлинського, В.Козакова, А.Макаренка, В.Безпалька та інших.

Ключові слова. інтенсифікація навчання, професійна підготовка, педагогічний досвід

Анотація. Бучковская В.В., Бучковская Г.В. «Профессиональная самостоятельность студентов - будущих учителей художественной работы в работах известных педагогов прошлого. В статье рассматривается

проблема професійної самостійності студентів - майбутніх учителів художественної роботи в роботах відомих педагогів: В.Сухомлинського, В.Козакова, А.Макаренка, В.Беталька і інших.
Ключові слова. інтенсифікація навчання, професійна підготовка, педагогічний досвід

Annotation. Buchkovskaja V.V., Buchkovskaja G.V., « Professional independence of students - the future teachers of an artwork in works of known teachers of the past. In clauses(articles) the problem of professional independence of students - the future teachers of an artwork in works of known teachers is examined: V.Suhomlinskogo, V.Kozakova, A.Makarenko, V.Bezpalka and others.

Key words. An intensification of training, vocational training, pedagogical experience

Постановка проблеми. Пошук ефективних засобів впливу на професійне навчання і виховання підростаючого покоління, формування творчої особистості з активною життєвою позицією одне з головних завдань сучасної української педагогічної науки.

Реформування сучасної системи освіти, налагодження зв'язків між всіма ланками освіти, пошуки досконалих технологій, методик, неможливе без урахування історичного досвіду, педагогічних ідей освітніх діячів, надбавь минулого. Досвід педагогів минулого сприймається не лише як історична цінність, як універсальна система виховання, а й як інструмент вивчення, розуміння джерел багатьох проблем сучасного виховання молоді, як джерело створення сучасної ефективної системи професійного виховання, яка б відповідала актуальним потребам сьогодення. А.С.Макаренко та В.О.Сухомлинський посідають гідне місце в історії науки і практики виховання. Вони оригінально, кожен по-своєму будували власні педагогічні системи, які ґрунтувалися на цінностях добра, віри в людину, поваги до особистості. Тому, потенціал використання ідей А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського в системі професійної підготовки майбутніх фахівців надзвичайно великий.

Будучи новатором у справі виховання у 20-30-х роках минулого століття, А.С.Макаренко ставив високі вимоги до професійних якостей педагогів. Минув певний історичний період, за цей час підвищилися вимоги до рівня освіченості, культури, професійності, самостійності майбутніх спеціалістів. Ускладнилися завдання вчителя, вихователя у суспільстві. Сьогодні особливого значення набуває якість підготовки та професійної діяльності педагога.

Сформувати відповідальне відношення до майбутньої професії у студентів – важливе завдання ВНЗ. Виконанню цього завдання підпорядкована вся діяльність колективу навчального закладу. Результативність виховної роботи по формуванню професійної самостійності особливо чітко проявляється під час виробничої практики студентів.

На думку А.С.Макаренка, відповідальне відношення до професії – це високе моральне почуття, що забезпечує готовність особистості самостійно використовувати увесь потенціал своїх здібностей, знань, умінь і навичок для виконання своїх обов'язків та готовності відповідати за результати своєї праці.

А.С.Макаренко підкреслював, що педагог – це найбагатродніша та найважча професія, яка вимагає від людини, що присвятила їй життя, постійної творчості, невинної роботи думки, величезної душевної щедрості, любові до дітей, безграничної відданості справі. Із цією тезою була пов'язана вся його педагогічна діяльність.

В.О.Сухомлинський – вчитель і директор сільської радянської школи на Кіровоградщині, вчений, педагог і письменник, який віддав серце дітям. Його ім'я особливо близьке нашому учительству своєю гуманістичною концепцією навчання і виховання, глибоким зв'язком з народною педагогікою, системним відображенням в теорії і практиці школи національної культури, всього духовного багатства народу.

У центрі уваги видатного педагога – багатогранна діяльність учителя, його проблеми, культура спілкування з дітьми, педагогічна майстерність, духовність, підготовка вчителів у навчальних закладах тощо. „Сто порад вчителів” – праця, яка має стати постійним порадником учителя, як і інші його визначні твори, що мають пізнавальне значення для освітніх працівників, педагогічної громадськості.

Розглядаючи діяльність вчителя, В.О.Сухомлинський вважав, що джерелом його творчої індивідуальності є книга, особиста бібліотека. Педагог називав бібліотеку найважливішою складовою частиною своєї педагогічної системи. Сухомлинський радить учителеві мати свою особисту бібліотеку, аби

можна було повсякденно користуватися книгами, читати й перечитувати їх, зацікавлювати ними учнів.

„В учителя два важливих завдання, по-перше, дати учням певний запас знань, по-друге, навчати своїх вихованців постійно, все життя поповнювати і збагачувати знання, навчати самостійно користуватися цінностями зі скарбниці людської культури. Якщо здійснення першого завдання стало предметом постійної уваги школи і громадськості, то до другого мало хто ставиться серйозно. А втім саме від його здійснення величезною мірою залежить майбутній розвиток особистості, багатство відносин між людьми” [6, 252].

В.О.Сухомлинський надавав великого значення постійному зростанню професіоналізму і культури вчителів. Його відомі психологічні семінари озброювали найтоншими знаннями і методами роботи з особистістю. Він добивався, щоб вони оволоділи тим підходом до учнів, який ми сьогодні називаємо особистісно орієнтованим навчанням.

Певна частина випускників педагогічного ВУЗу йде працювати у село. І хоч там обмеженіші можливості у доступі до сучасних інформаційних технологій, нових науково-технічних розробок, інноваційних технологій, тим більша відповідальність самостійного професійного вдосконалення покладається на вчителя художньої праці. В.О.Сухомлинський зазначав: „Село починається з школи, культура села починається з культури сільського вчителя. Головна виховуюча сила в сільській школі – духовне багатство, знання, ерудиція, кругозір педагога... Головне чим приваблює до себе допитливе юнацтво сільський вчитель. Чи є в нього самого негасима жадоба знань, пристрасне прагнення до книжки, науки, культури” [6, 421]. Педагог не тільки обґрунтував цю роль, він намагався практично втілювати її в життя. В його роботах ми знаходимо опис досвіду вчителів Павлиської школи: „Ми свято бережемо кращі традиції народного учителя-просвітителя, учителя-творця. Ми несемо в народ світло знань, науки. Народ – живе, вічне джерело педагогічної мудрості. Якби в нас не було цього постійного духовного спілкування з

людьми, ми не могли б успішно вчити і виховувати молоде покоління" [6, 254-255].

У творчій спадщині В.О.Сухомлинського розглядаються проблеми змісту освіти, мотивів пізнавальної діяльності, методики навчання дітей, контролю і керівництва навчально-виховним процесом, підготовки вчителя, трудової, професійної підготовки молоді та багато інших. Хоч вони і не є новими в українській педагогіці, проте педагог бачив у них нові проблеми та способи їх вирішення, що є прикладом творчого підходу до теорії і практики трудового виховання.

Специфіка підготовки, – як стверджує О.А.Абдуліна, – "складається з того, що студент після закінчення педагогічного вузу зразу стає самостійним організатором навчально-виховного процесу, повинен виконувати всі функції вчителя" [1, 71-72]. Звідси можна зробити висновки, що зміст і характер загально-дидактичних, техніко-технологічних, художньо-конструкторських знань, отриманих студентом під час навчання у вузі, повинен відповідати рівню, загальнодидактичних знань та прикладних вмінь вчителя-майстра, забезпечить підготовку майбутніх педагогів до самостійної професійної діяльності.

На думку А.Н.Алексюка "самостійна робота – основа вищої освіти" [2, 45]. Самостійна робота, як дидактична форма, за твердженням ряду вчених "є системою організації педагогічних умов, що забезпечують керівництво навчальною діяльністю студентів, яка проходить при відсутності викладача і без його безпосередньої участі та допомоги". До самостійної роботи студентів, як вважають Л.І.Рувінський та І.І.Кобилянський, можна віднести позааудиторну діяльність за "керуючою роллю викладача, яка здійснюється опосередковано, через систему впливу на студента, під час занять в аудиторії та на консультаціях". Як стверджує В.А.Козаков "самостійна робота студентів – це специфічний вид діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності об'єкта, що навчається, а формування його знань,

умінь та навичок здійснюється опосередковано через зміст і методи всіх видів навчальних знань" [4, 14-15].

Викладач в сучасних умовах постає тепер не тільки носієм і трансформатором наукової інформації, скільки організатором пізнавальної діяльності студентів, їх самостійної роботи, художньої творчості. Обсяг знань, який необхідний сучасному спеціалісту, зростає, але термін навчання у вузі обмежений декількома роками. І як наслідок виникає потреба інтенсифікувати навчальний процес, цілеспрямовано розвивати якості, потрібні спеціалістам різноманітних професій. Підвищувати свою кваліфікацію, оновлювати свої знання кожному спеціалісту приходиться все життя.

В студентські роки він повинен засвоїти методику самоосвіти, навчитися критично мислити і знаходити нові способи розв'язання професійних завдань, оволодіти методикою творчого пошуку. Без наукового розв'язання питання про спрямованість, зміст і методику навчання і виховання студентів вузів неможливо забезпечити ефективність підготовки спеціалістів.

Сьогодні у якості підготовки спеціаліста особлива увага приділяється саме їх готовності до самостійної професійної діяльності. Дані вимоги повною мірою відносяться до підготовки педагогічних кадрів в галузі професійної освіти.

Готовність до навчання студентів є одним із показників якості засвоєння теоретичних і практичних знань, рівня умінь і навичок практичної діяльності з реалізації задач організації навчально-виховної діяльності майбутнього вчителя художньої праці. Звідси готовність до професійної самостійної діяльності студента визначається як багаторівнева характеристика особистості, яка включає систему потреб, мотивів, психологічних якостей, установок і станів, професійних знань, умінь і навичок, що дозволяють успішно здійснювати професійну, в тому числі дослідницько-педагогічну діяльність.

В педагогіці має місце також термін "змістовна та організаційна самостійність", визначення яких можна знайти в роботах різних науковців. Змістовною самостійністю є здібність особистості приймати на конкретному рівні правильне рішення без сторонньої допомоги. Під організаційною самостійністю буде розумітися уміння організовувати свою самостійну діяльність з реалізації прийнятого рішення. Змістовна та організаційна самостійність взаємопов'язані між собою і стверджувати про реальну самостійність студента можна лише тоді, коли йому будуть властиві обидва види самостійності.

В.П.Безпалько пояснює, що студент завжди "сам виконує пізнавальну діяльність" та не завжди самостійний [3, 119]. При цьому він визначає чотири рівні засвоєння знань: впізнавання, відтворення знань в типових ситуаціях, застосування знань в не типових ситуаціях та творчість. Ці чотири рівні, як стверджує вчений, в кожній системі освіти можуть мати свої характерні особливості. В кожному з них на відповідному рівні може проявитися самостійність.

Сучасні вищі педагогічні заклади покликані активно сприяти найбільш повному розвитку та реалізації здібностей майбутніх фахівців і одна з найважливіших завдань на сьогоднішній день, саме формування самостійності мислення, підготовки до творчої діяльності студентів педагогічних вузів – майбутніх вчителів художньої праці. Ті знання, які студент набув самостійно, через свій власний досвід чи дію стають надійною основою своєї майбутньої професійної діяльності. Самоосвіта у процесі вузівського навчання складається і розвивається як глибоко вмотивована діяльність, як цілісний процес, обумовлений потребами та інтересами особистості. Умовою і джерелом самоосвіти є складна система спонукаючих мотивів, які є показниками професійної готовності студента – майбутнього вчителя художньої праці.

Література

1. Абдулина О.А. *Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования*. – М.: Просвещение, 1990. – 141с.
2. Алексюк А.М., Аюризайн А.А., Підкасистий П.Л., Козаков В.А. та ін. *Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. Посібник*. – К.: ІСДЮ, 1993. – 336с.
3. Беталько В.П. *Основы теории педагогических систем*. – Воронеж, 1977. – 204с.
4. Козаков В.А. *Самостоятельная работа студента и его информационное обеспечение*. – К.: Вища школа, 1990.
5. Микоренко А.С. *Деякі висновки з педагогічного досвіду // Твори*. – К., 1954. – Т.5. – С.209-300.
6. Сухомлинський В.О. *Серце віддаю дітям // Вибрані твори: у 5-ти т.*. – К., 1977. – Т.3. – С.9-279.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАТЬ УЧПВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Вікторова М. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглянуті сучасні проблеми використання індивідуального підходу на уроках музики.

Ключові слова. індивідуальний підхід, індивідуалізація навчання, індивідуальні особливості.

Аннотация. Викторова М. В. Индивидуальный подход как средство повышения качества знаний учащихся на уроках музыки. В статье рассмотрены современные проблемы использования индивидуального подхода на уроках музыки.

Ключевые слова. индивидуальный подход, индивидуализация обучения, индивидуальные особенности.

Annotation. Viktorova M. Individual approach as means of improvement of quality of knowledge of pupils at lessons of music. The article studies the modern problems of using of the individual approach at music lessons.

Key words. individual approach, individualization of training, specific features.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної школи в Україні характеризується посиленням уваги до особистості кожного учня та зумовлює потребу в інноваційних технологіях навчання, які мають враховувати такі його аспекти: соціальний (бути варіативними, забезпечувати різнорівневу підготовку); дидактичний (спиратися на загальнодидактичні положення й мати особистісну спрямованість); психологічний (вироблення в учнів здатності бути суб'єктом свого розвитку).

В традиційній формі навчання вищезазначені аспекти враховуються епізодично, переважають суб'єкт-об'єктні відносини та фронтальні форми роботи. Епізодичне використання прийомів індивідуалізації на окремих етапах уроку не розв'язує проблему особистісної зорієнтованості навчання. Сьогодні необхідно розв'язати існуючі в практиці загальноосвітньої школи протиріччя: між індивідуальним характером засвоєнням знань і фронтальною формою навчання; між чітко регламентованою організаційною структурою уроку та

Література

1. Абдулина О.А. *Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования*. – М.: Просвещение, 1990. – 141с.
2. Алексюк А.М., Аюризайн А.А., Підкасистий П.Л., Козаков В.А. та ін. *Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. Посібник*. – К.: ІСДЮ, 1993. – 336с.
3. Беталько В.П. *Основы теории педагогических систем*. – Воронеж, 1977. – 204с.
4. Козаков В.А. *Самостоятельная работа студента и его информационное обеспечение*. – К.: Вища школа, 1990.
5. Микоренко А.С. *Деякі висновки з педагогічного досвіду // Твори*. – К., 1954. – Т.5. – С.209-300.
6. Сухомлинський В.О. *Серце віддаю дітям // Вибрані твори: у 5-ти т.*. – К., 1977. – Т.3. – С.9-279.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Вікторова М. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглянуті сучасні проблеми використання індивідуального підходу на уроках музики.

Ключові слова. індивідуальний підхід, індивідуалізація навчання, індивідуальні особливості.

Анотация. Викторова М. В. Индивидуальный подход как средство повышения качества знаний учащихся на уроках музыки. В статье рассмотрены современные проблемы использования индивидуального подхода на уроках музыки.

Ключевые слова. индивидуальный подход, индивидуализация обучения, индивидуальные особенности.

Annotation. Viktorova M. Individual approach as means of improvement of quality of knowledge of pupils at lessons of music. The article studies the modern problems of using of the individual approach at music lessons.

Key words. individual approach, individualization of training, specific features.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної школи в Україні характеризується посиленням уваги до особистості кожного учня та зумовлює потребу в інноваційних технологіях навчання, які мають враховувати такі його аспекти: соціальний (бути варіативними, забезпечувати різнорівневу підготовку); дидактичний (спиратися на загальнодидактичні положення й мати особистісну спрямованість); психологічний (вироблення в учнів здатності бути суб'єктом свого розвитку).

В традиційній формі навчання вищезазначені аспекти враховуються епізодично, переважають суб'єкт-об'єктні відносини та фронтальні форми роботи. Епізодичне використання прийомів індивідуалізації на окремих етапах уроку не розв'язує проблему особистісної зорієнтованості навчання. Сьогодні необхідно розв'язати існуючі в практиці загальноосвітньої школи протиріччя: між індивідуальним характером засвоєнням знань і фронтальною формою навчання; між чітко регламентованою організаційною структурою уроку та

необхідністю варіювання стратегії навчання різних груп учнів; між загальнодержавними орієнтирами і шкільної практикою.

Розв'язання вищезазначених протиріч вимагає нових підходів до організації навчання в загальноосвітній школі, удосконалення уроку, адаптації освітнього процесу до індивідуальних особливостей учнів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема індивідуального підходу та його роль у становленні творчої особистості тісно пов'язана з індивідуальною роботою і висвітлена у працях Я. А. Коменського, І. Г. Песталоцці, А. Дистерверга, І. Гербарта, Г. С. Сковороди, П. Буєвої, Л. М. Архангельського, Г. М. Гака, Г. О. Смирнова, О. Г. Мисліченка та інших. Психофізіологічні основи особистості та її індивідуальні особливості досліджені І. П. Павловим. У педагогічній літературі проблемі індивідуального підходу присвячено чимало праць методичного і дидактичного характеру (К. Д. Ушинського, В. І. Сухомлинського, А. С. Макаренка, О. В. Духновича, С. Ф. Русової, В. М. Федорова, М. О. Данилова, Б. П. Єсіпова, В. М. Галузницького та інші). Проблема індивідуалізації та диференціації навчання школярів досліджувалась Є. О. Рабунським, М. М. Шахмаєвим, І. Є. Унтом, М. М. Скаткіним.

Індивідуалізація навчання – це одна з тенденцій сучасного педагогічного процесу, яка є складовою частиною системи педагогічних дій по відношенню до кожного учня, спрямована на максимально цілеспрямоване врахування інтересів, можливостей, здібностей, ціннісної орієнтації, установок особистості з метою її особистісного становлення та творчого розвитку.

Індивідуальний підхід – це форма спілкування вчителя та учня, коли педагогічний вплив спрямований на надання допомоги останньому в з'ясуванні особистісної індивідуальності, розвитку здібностей та вмінь в різноманітних ситуаціях знаходити свій індивідуальний стиль діяльності. Індивідуальний підхід стимулює реалізацію потенційних можливостей учнів та сприятливо впливає на пізнавальну діяльність та результати навчання. Сутність індивідуального підходу полягає в тому, щоб включити учнів в активну діяльність, що забезпечувало б виявлення та розвиток їх здібностей та

можливостей, закріплення значущих якостей їх особистості, щоб допомогти школяреві розкрити і для самого себе, і для оточуючих те своє, особливе, що в ньому приховане.

Індивідуальний підхід обумовлює використання окремих методів, які дозволяють вчителю взяти до уваги специфіку особливостей окремого учня, індивідуалізація навчання – це цілеспрямована система навчання, проектування особистості учня та здійснення її формування в учбово-виховному процесі.

М. О. Данилов вважає, що сутність індивідуального підходу полягає в точному визначенні сильних і слабких сторін кожного учня й подоланні перешкод, які заважають йому успішно вчитися.

О. Я. Савченко, С. У. Гончаренко зазначають, що важливою засадою реалізації цього підходу є врахування індивідуальних особливостей учнів, рівня розвитку їх здібностей до навчання. В «Українському педагогічному словнику» С. У. Гончаренка знаходимо таке визначення: «індивідуальний підхід до навчання – це така організація навчально-виховного процесу, при якому вибір способів, прийомів, теми навчання враховують індивідуальну різницю учнів, рівень розвитку їх здібностей до навчання» [2,142].

Індивідуалізація навчання, за Н. С. Мойсеюк – це система засобів, яка сприяє усвідомленню учнем своїх сильних і слабких можливостей під час навчання, підтримці й розвитку самобутності з метою самостійного вибору власних змістів навчання та обов'язково передбачає:

- індивідуально орієнтовану допомогу учням в усвідомленні власних потреб, інтересів, цілей навчання;
- створення умов для вільної реалізації заданих природою здібностей і можливостей;
- підтримку школяра у творчій самореалізації;
- підтримку учня у рефлексії.

І. П. Підласий вказує, що індивідуальний підхід до учнів у процесі навчання полягає в управлінні розвитком учня, що будується на глибокому знанні рис його особистості і умов життя.

Індивідуальний підхід до учнів у процесі навчання дає змогу максимально ущільнити інформацію в одиницю часу і, таким чином, збільшити ємність уроку, пристосувати процес навчання до індивідуальних особливостей, передусім розумових можливостей кожного учня.

Сьогодні вчитель повинен здійснювати індивідуальний підхід до організації навчальної діяльності школярів, передбачати труднощі, які можуть виникнути в учнів під час засвоєння нового матеріалу; застосовувати на уроках індивідуальні, групові завдання.

Мета статті. Незважаючи на значну кількість досліджень різних аспектів зазначеної проблеми, вона залишається недостатньо розробленою і потребує, з одного боку, чіткого психолого-педагогічного обґрунтування, а з іншого боку, апробації в шкільній практиці.

Отримані результати. Аналіз наукової літератури с проблеми індивідуалізації в історичному аспекті дає можливість простежити діалектику розробки проблеми від окремих ідей до системно-технологічного підходу та розв'язання на сучасному етапі в шкільній практиці.

Використання індивідуального підходу у навчанні молодших школярів на уроці музики дає змогу ущільнити темп навчальної діяльності, використати допоміжні матеріали для розширення і поглиблення знань, зробити урок цікавим, різноманітним і в той же час якісним і результативним.

Індивідуальний підхід до молодших школярів на уроці музики буде ефективним і під час пояснення нового матеріалу. Його особливо необхідно враховувати, коли формуються наукові поняття, складні для розуміння учнів.

У своїй роботі на етапі констатувального експерименту вивчення індивідуальних особливостей учнів здійснювалося за такими критеріями:

- 1) інтелектуальний (рівень сформованості у молодших школярів музичних знань, вмінь та навичок);
- 2) пізнавальний (наявність пізнавального інтересу учнів до вивчення музичних творів, співу);

3) діяльно-практичний (прагнення до самостійного поповнення та використання набутих знань у галузі музичного мистецтва).

Нами також були виявлені рівні якості знань молодших школярів з музики: високий (35,0%), середній (45,0%), низький (20,0%). Перевага середнього та низького рівнів знань учнів пояснюється епізодичним здійсненням індивідуального підходу до учнів на уроках музики під час організації навчального процесу.

Нами була розроблена програма здійснення індивідуального підходу до учнів під час вивчення теми: «Про що і як розповідає музика», в ході якої використовувалася індивідуальна робота над чистотою інтонування і вірним звукоутворенням, використання індивідуальних завдань на картках, індивідуальна робота над співом за графічним зображенням мелодії, над виразним виконанням послівок; індивідуальна робота з учнями над правильним диханням під час співу (творчі завдання); індивідуальне опрацювання вокально-хорових навичок, робота над виразним виконанням пісні, правильним диханням та чистотою інтонування.

Тема уроку: Інтонія. Музичний матеріал уроку:

1. Послівка-забава «Гой-да» - виконання.
2. Послівка «Де ви були?» - розучування.
3. Латинська народна пісня «Ой я жу-жу» - виконання.
4. О. Швець «Пісня про матінку» - розучування.
5. В. Сокальський «Пташка» - слухання.

Дидактична мета: закріпити вміння розрізняти високі звуки, слухаючи твір В. Сокальського «Пташка», вчити жартівливу послівку «Де ви були?» у діалогічній побудові, досягти виразності інтонацій запитання і відповіді; при розучуванні «Пісні про матінку» приділити увагу м'якому кантиленному співу зі світлим звучанням, формувати індивідуальні вокально-хорові навички, виразність виконання, чистоту інтонування, правильність дихання.

Обладнання: музичний інструмент - фортепіано, програвач, платівки, ілюстративний матеріал, картки для індивідуальної роботи.

Тип уроку: урок поглиблення та розширення теми.

В ході уроку під час розучування поспівки «Де ви були?» передбачалося:

а) демонстрація виконання поспівки;

б) бесіда за змістом, характером (звернути увагу на діалогічну побудову поспівки за знайомою інтонацією);

в) розучування «Музичної розмови» окремо з сильними учнями та слабкими (чіткість вимови, правильне дихання, виразне звучання інтонації);

г) виконання за ритмічним малюнком (на дошці):

П П П П, П П П П, П П П П, П П П П

Музична гра «Луна». Учитель виконує коротку фразу (2-4 такти). Учні повторюють її, імітуючи луну, яка може бути «звичайною» і «розумною». «Звичайна» луна повторює фразу точно так, як вона була виконана, тобто зі словами (розвиток музичної пам'яті для слабших учнів). «Розумну» луну учні зображують за вказівкою вчителя, співаючи фразу із складами ритму (розвиток свідомого сприйняття ритму для середніх учнів) або з назвами нот, показом ступенів (розвиток свідомого сприйняття ладових співвідношень звуків мелодії для сильних, музично обдарованих учнів).

Творчі завдання:

Завдання 1. Учні ланцюжком задають один одному придумати слова у заданому ритмі. Наприклад: П П П П – сніг і-де ці-лий день.

Завдання 2. Створити ритмічну відповідь на ритмічне запитання вчителя. Потім учні поділяються на пари, в яких один починає плескати, а інший продовжує.

Такі вправи рекомендовані для підвищення індивідуального розвитку ритмічного відчуття.

Гра «Музична казка» (учням було запропоновано придумати інтонації, звуки, які можна було почути у лісі, а також звірів та героїв казок, з якими можна було зустрітись під час музичного «мандрування»).

Такі завдання у формі гри допомагають розвитку індивідуального ладового, звуковисотного й інтонаційного слуху.

Висновки. Розроблена нами система використання індивідуального підходу до учнів на уроках музики сприяла усуненню існуючих у практиці сучасної школи недоліків, що у свою чергу призвело до підвищення якості знань учнів, відповідно високий рівень змінився з 35,0% до 42,0%; середній - з 45,0% до 49,0%; а низький - з 20,0% до 9%. Здійснення індивідуального підходу на уроках музики передбачало знання індивідуальних особливостей і можливостей учнів, індивідуальну роботу над хоровим твором (ритмічна, дикційна, інтонаційна), індивідуальні завдання та перевірку їх виконання, що дозволило досягти позитивних результатів у підвищенні якості знань кожного школяра в процесі вивчення музики.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Індивідуальний підхід на уроках музики сприяє високому рівню самостійності учнів. Індивідуальна форма роботи школярів на уроці дозволяє регулювати темп просування у навчанні кожного учня, враховуючи його підготовку і можливості.

Література

1. Волошук І., Шепотько В. Психолого-педагогічні засади індивідуалізації навчання молодших школярів // *Рідна школа* – 2003. - № 12. – С. 21-24.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К., 1999. – 367 с.
3. Сирнова М. А. Індивідуалізація і диференціація обучення младших школьников // *Відкр. урок* – 2002. - № 19-20. – С. 43-48.

ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА АВАНГАРДУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Власенко І. М.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті класифікуються комунікативні вміння майбутніх вчителів мистецьких дисциплін з позицій семиотичного підходу. Розроблено модель рівня комунікативних умінь відносно авангардної культури, вказано фундаментальні риси авангарду.

Ключові слова. культура авангарду, комунікативні вміння, художня комунікація, семиотичний підхід, інформація.

Аннотация. Власенко И. И. Художественная культура авангарда в контексте развития коммуникативных умений будущих учителей искусства. В статье классифицируются коммуникативные умения будущих учителей искусства с позиций семиотического подхода. Разработана уровневая модель коммуникативных умений относительно авангардной культуры. Выделяются фундаментальные характеристики авангарда.

Ключевые слова: культура авангарда, коммуникативные умения, художественная коммуникация, семиотический подход, информация.